

Duško DIMITRIJEVIĆ¹

Sukcesija arhiva SFR Jugoslavije kao dela zajedničke kulturno-istorijske zaostavštine

Apstrakt: U predmetnoj analizi ukazuje se na pravnu problematiku sukcesije državnih arhiva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Analiza je skoncentrisana na interpretaciju rešenja sadržanih u Sporazumu o pitanjima sukcesije SFRJ koji je zaključen između svih država naslednica u Beču, 29. juna 2001. godine. S tim u vezi, autor ukazuje na osnovne principe i obaveze koje je Srbija kao jedna od država sukcesorki SFRJ prihvatila pri deobi ovog dela kulturno-istorijske zaostavštine SFRJ (Aneks „D“ Bečkog sporazuma). Analiza obuhvata komparaciju prihvaćenih rešenja iz Sporazuma o pitanjima sukcesije SFRJ sa pravilima i principima sadržanim u Konvenciji Ujedinjenih nacija o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine, koja predstavlja kodifikaciju običajnih pravila u ovoj oblasti. Takođe, poseban akcenat u analizi odnosi se na razmatranje standarda sadržanih u arhivistici kao posebnoj naučnoj disciplini čiji postulati predstavljaju podlogu za sveobuhvatnije razumevanje mogućih pravnih domaćaja Sporazuma o pitanjima sukcesije SFRJ.

Ključne reči: Državni arhivi, Sporazum o pitanjima sukcesije SFRJ, Konvencija UN o sukcesiji država iz 1983., Srbija, države sukcesorki SFRJ.

1. Sadržaj koncepta „državni arhivi“ u arhivistici i u međunarodnom pravu

U cilju pravilnog razmatranja problema sukcesije državnih arhiva SFR Jugoslavije kao dela zajedničke kulturno-istorijske zaostavštine najpre je potrebno izvršiti konceptualno razgraničenje ovog pojma koji se drugačije tretira u arhivistici, a drugačije u međunarodnom pravu.

U arhivistici kao naučnoj disciplini koja se bavi proučavanjem principa i metoda zaštite arhivske građe, arhivi su „dokumentarni materijali sakupljeni i planski zaštićeni od strane državnih institucija, pravnih ili fizičkih lica, koja se o njima staraju“. Pored toga, „državni arhivi“ u arhivistici obuhvataju i, „institucije koje se

¹ dr Duško Dimitrijević, naučni savetnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs

staraju o dokumentarnim materijalima“, kao i „prostorije u kojima su ti dokumentarni materijali smešteni“.²

S obzirom da arhiva može imati različite forme i svrhu, u arhivistici se ona shvata *lato sensu*, tj. arhiva može biti sadržana u različitim pisanim ili nepisanim formama i materijalima koji su prema pravilu sakupljeni od strane pravnih i fizičkih lica u toku obavljanja njihovih delatnosti. Po pravilu, arhiva obuhvata izvorne podatke koji se mogu koristiti u naučne, administrativne ili druge praktične svrhe. U međunarodnoj praksi međutim, ne postoji jasna razlika između različitih kategorija arhivske građe tako da dolazi do određenih preklapanja između arhivskih, bibliotečkih, muzejskih, registarskih i sličnih predmeta. Jedini kriterijum koji bi se u tim slučajevima prema arhivističkim merilima mogao primeniti i kojim bi se *stricto sensu* ograničilo značenje arhiva bio bi kriterijum koji se odnosi na očuvanje jedinstva i nedeljivosti arhivske građe.³

Za razliku od konceptualne determinacije „državnih arhiva“ u arhivistici, u međunarodnom pravu ova determinacija proizašla je iz razmatranja pitanja kodifikacije pravila o sukcesiji država u okviru Komisije za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija.⁴ Nakon dugogodišnjeg rada Komisija je usvojila Konvenciju o sukcesiji u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine.⁵ Konvencije definiše pojam „sukcesije država“, kao, „zamenu jedne države drugom državom u

² Yves Pérotin, „Le concept d'archives et les frontières de l'archivistique“, *Actes de la septieme Conférence internationale de la Table ronde des archives: Le concept d'archives et les frontières de l'archivistique*, Direction des archives de France, Imprimerie nationale, Paris, 1963, p. 9; Ernest Posner, „Effects of Change of Sovereignty on Archives“, *Archives and the Public Interest*, Washington, 1967, pp. 168–181.

³ Tako na primer, u nekim državama, integritet arhiva postoji u pogledu nuizmatičkih zbirki, kinematografskih filmova, ikonografskih isprava, fotografskih i audio zapisa i dokumenata, itd. Videti: *Yearbook of International Law Commission* 1979, vol. II, part 1, pp. 72, etc.

⁴ U periodu od 1979. godine, do 1981. godine, Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija u postupku kodifikacije i progresivnog razvoja pravila o sukcesiji država analizirala je pitanja sukcesije državnih arhiva. Jedanaesti izveštaj sadrži šest članova (A,B,C,D, E i F), koji se odnose na pravila o sukcesiji državnih arhiva. Videti: *Annuaire de la Commission de Droit International*, 1979, vol. II, p. 71. (Doc. A/CN. 4./322, add. 1 et 2). Trinaesti izveštaj iznosi različite opservacije vlada članica UN pred Generalnom skupštinom u vezi predloženih nacrti članova. Videti: *Ibid.*, 1981, vol. II, 1re partie (Doc. A/CN. 4./345, add 1 a 3).

⁵ „Vienna Convention on the Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts“, *United Nations Documents A/CONF. 117/14, International Legal Materials*, 1983, vol. 22, pp. 306. etc. Konvencija o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove nije stupila na snagu (čl. 50). Ova činjenica ne umanjuje značaj Konvencije, jer postoji mogućnost primene pravila sadržanih u Konvenciji nezavisno od njenog stupanja na snagu.

pogledu odgovornosti za međunarodne odnose jedne teritorije". Zamena država u pogledu odgovornosti za međunarodne odnose jedne teritorije prema Konvenciji nastupa kao posledica prenosa jednog dela teritorije, nastanka nove nezavisne države, ujedinjenja država, raspada država i otcepljenje dela teritorije. Pravila Konvencije primenjuju se isključivo na posledice sukcesije država, koje se ostvaruju u skladu sa međunarodnim pravom i principima sadržanim u Povelji UN. Otud se i preuzimanje odgovornosti za međunarodne odnose jedne teritorije koje *inter alia*, obuhvata i prelaz državnih arhiva sa države prethodnice na državu sukcesora, mora razmatrati u ovom kontekstu. Analizirajući različite aspekte ovog prelaza, Komisija za međunarodno pravo zauzela je stav da se pojam „državnih arhiva“ *in concreto*, uklapa u determinaciju pojma državne imovine uzete *in abstracto*.⁶ Tako, za razliku od koncepta „državnih arhiva“ u arhivistici, koji načelno ne razlikuje javne od privatnih arhiva, međunarodnopravni pojam arhiva zadržava se isključivo na državnim arhivima *stricto sensu*, koji isključuju iz definicije institucije i prostor u kome je dokumentarna građa deponovana radi čuvanja i njihove upotrebe.⁷ U tekstu Konvencije o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove, pomenute kategorije institucija i poslovnog prostora tretiraju se kao *sui generis* državna imovina čiji je prelaz obuhvaćen pravilima i principima sadržanim u odredbama Dela II Konvencije koje se primenjuju na posledice sukcesije država u oblasti sukcesije državne imovine države prethodnice.⁸

Zbog prirode i funkcije koju arhive mogu imati u državama, Konvencija o sukcesiji država iz 1983. godine, jasno definiše njihov pojam u članu 20. tako što pod izrazom „državne arhive države prethodnice“ podrazumeva, „sva dokumenta, ma kakav bio njihov datum i njihova priroda, izdata ili primljena od države prethodnice u obavljanju njenih funkcija koja su na datum sukcesije država pripadala državi prethodnici u skladu sa njenim unutrašnjim pravom, a koja su od nje sačuvana neposredno ili pod njenim nadzorom kao arhive u bilo koje svrhe“.⁹

Iz navedene determinacije proizilazi da državne arhive obuhvataju:

⁶ U međunarodnoj pravnoj praksi upotrebljavane su različite formulacije koje označavaju državne arhive (npr. arhivi, registri, planovi, dokumenti svake vrste, isprave, spisi, pravni akti, zemljišne knjige, izvodi iz matičnih knjiga, isprave o vlasništvu, isprave o suverenitetu, isprave o cesiji teritorije, i dr.). Videti: *Yearbook of International Law Commission* 1981, vol. II, part 2, p. 51.

⁷ Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 286.

⁸ Državna imovina prema odredbi člana 8. Dela II Konvencije podrazumeva „imovinu, prava i interese na dan sukcesije država i u skladu sa unutrašnjim pravom države prethodnice“.

⁹ Stevan Đorđević, Milenko Kreća, Rodoljub Etinski, Ivan Čukalović, Momčilo Ristić, *Građa međunarodnog javnog prava*, Novi Sad, 1988, knjiga prva, str. 208.

1) „Sva dokumenta, ma kakav bio njihov datum i njihova priroda, izdata ili primljena od države prethodnice u obavljanju njenih funkcija koja su na datum sukcesije država pripadala državi prethodnici u skladu sa njenim unutrašnjim pravom“, kao i,

2) Sva druga dokumenta koja su od države prethodnice „sačuvana neposredno ili pod njenim nadzorom kao arhive u bilo koje svrhe“, a čije značenje se ne utvrđuje primenom međunarodnog pravnog principa *renvoi*, odnosno čije se značenje ne utvrđuje isključivo primenom unutrašnjeg prava države prethodnice.¹⁰

Izraz „sva dokumenta, ma kakav bio njihov datum i njihova priroda“, iz Konvencije o sukcesiji država iz 1983. godine, označava dokumenta bilo kakvog sadržaja ili vrste (političkog, diplomatskog, vojnog, civilnog, istorijskog, religijskog, geografskog, zakonodavnog, pravosudnog, administrativnog i dr.), bilo kako sastavljena (ručno, štampana, crtana, fotografisana, kopirana i dr.), bilo kakve materijalne prirode (papirna, od pergamenta, drveta, kamena, stakla, tkanine, voska, filmske trake, i dr.), bilo kakvog društvenog obeležja (javna, tajna, državna, lokalna, regionalna, i dr.), i bilo kojeg vlasništva (u vezi sa činjenicom da li čine ili ne čine deo neke šire državne ili privatne kolekcije).¹¹

Što se tiče umetničkih dela, ona nisu obuhvaćena pomenutim izrazom i otud ne predstavljaju državnu arhivu *stricto sensu* (osim u slučaju ako su tako normativno utvrđena pravom države prethodnice). Njihov povraćaj u principu, regulisan je pravilima o restituciji ili pravilima o sukcesiji državne imovine.¹²

Konačno, bez obzira na pomenute razlike koje očigledno postoje između značenja arhiva u arhivistici i u međunarodnom pravu, ovaj koncept ima neke

¹⁰ Komisija za međunarodno pravo napravila je ovu distinkciju radi izbegavanja nepoželjnih situacija koje se dešavaju u praksi, a u kojima države prethodnice isključuju iz definicije državnih arhiva one dokumentarne materijale koji zbog kratkog vremena od izdavanja zvanično nisu uvršćeni u ovu kategoriju (tzv. *živi arhivi*). Videti: "Report of the International Law Commission on the work of its Thirty-third session", 4 May - 24 July 1981, *Official Records of the General Assembly*, 1981, vol. II, p. 50.

¹¹ Pošto su oko značenja izraza "archives of every kind", postojala različita mišljenja, a specijalni izvestilac Komisije za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija, Mohammed Bedjaoui bio je protiv unošenja enumerativne definicije državnih arhiva u tekst Konvencije, pošto bi ona ograničavala domet sukcesije država u ovoj oblasti, iznet je komentar u kojem je specijalni izvestilac razjasnio da se u predmetnom slučaju radi u stvari o dokumentima bilo kojeg vlasništva (u smislu proširivanja pojma državnih arhiva i na one koji mogu imati naročiti značaj za državu prethodnicu). Videti: *Yearbook of International Law Commission* 1981, vol. II, part 2, p. 51.

¹² Ibid.

zajedničke odrednice prisutne u ovim dvema naučnim oblastima. Naime, koncept državnih arhiva deo je šireg koncepta zajedničke kulturno-istorijske zaostavštine, odnosno zajedničke kulturno-istorijske baštine ili kulture pamćenja koja *per se*, ima za cilj da sačuva kulturna prava različitih naroda, a time i da unapredi kulturnu saradnju između država.¹³ U tom smislu, valja uočiti i da je delatnost specijalizovane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), čije se ingerencije vezuju upravo za zaštitu svetske kulturne baštine usredsređena na zaštitu ovih prava u okviru zaštite „kulturnih dobara“.¹⁴

2. Konvencija o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine

2.1. Opšte odredbe

Bečka Konvencija o sukcesiji država iz 1983. godine, u preambuli naglašava se da prelazak državnih arhiva države prethodnice za slučaj nastupanja sukcesije država ne prejudicira pitanja koja nisu regulisana odredbama Konvencije. Iz navedenog rešenja proizilazi da sva otvorena pitanja u vezi nasleđivanja državnih arhiva mogu biti uređena pravilima opšteg međunarodnog prava. Ovo, utoliko pre, jer Konvencija nije još stupila na snagu, što *per se*, ne znači da ne postoji obaveza strana ugovornica da je primenjuju, odnosno da ne postoji mogućnost da se pravila sadržana u Konvenciji primenjuju i od strana koje nisu ugovornice Konvencije i to, pre njenog stupanja na snagu ukoliko se radi o posledicama pravne sukcesije i ako za to postoji identična volja zainteresovanih strana (član 4).

U prvom odeljku III Dela Konvencije (članovi 19-26), regulisano su opšta pitanja sukcesije državnih arhiva države prethodnice. Članom 19. utvrđuje se domašaj ovog dela Konvencije u odnosu na prelaz državnih arhiva države prethodnice, dok se u članu 20. daje definicija državnih arhiva. U članu 21. Konvencije uređeno je pitanje posledica prelaska državnih arhiva tako što prelazak državnih arhiva države

¹³ Wilfried Fiedler, "State Succession", in: Rudolf Bernhardt (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam, 2000, vol. IV, p. 647.

¹⁴ UNESCO je usvojio 1970. godine Konvenciju o načinima zabrane i sprečavanja nezakonitog uvoza, izvoza i prenosa vlasništva nad kulturnim dobrima u kojoj je kao „kulturna dobra“ označio svu imovinu (uključujući i arhive), koja je po verskoj ili sekularnoj osnovi određena od strane svake države, a koja ima značaj za arheologiju, praistoriju, istoriju, književnost, umetnost ili nauku. Videti: "Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property", *United Nations Treaty Series*, Vol. 823, p. 23.

prethodnice povlači gašenje njenih prava i rađanje prava države sukcesora nad državnim arhivima koji prelaze na državu sukcesora. Simultani prestanak i nastanak prava za države nije istovremeno determinisan u pogledu obima i vrste prava koja prelaze na državu sukcesora u slučaju nastupanja sukcesije država. U članu 22. Konvencije kao datum nastupanja sukcesije državnih arhiva na državu sukcesora uzima se datum prelaska državnih arhiva sa države prethodnice na državu sukcesora pod uslovom da se države nisu drugačije dogovorile, odnosno da o tome drugačije nije odlučio neki međunarodni organ. Dogovor između zainteresovanih strana podrazumeva sporazum između države prethodnice i države sukcesorke, ali i svake treće države na čijoj se teritoriji nađe državna arhiva. U praksi postoje mnogobrojni međunarodni ugovori kojima se reguliše prelaz državne arhive u predviđenim rokovima (obično od 3 do 18 meseci).

Konvencija u članu 23. predviđa *in extenso*, prelazak državnih arhiva bez kompenzacije samo ako ne postoji drugačiji sporazum između zainteresovanih država ili ako o tom pitanju drugačije nije odlučio odgovarajući međunarodni organ. Realno, ovako rešenje u praksi znači da se ostavlja državama da u krajnjoj instanci odlučuju o posledicama sukcesije, čime se principijelno može i derogirati osnovno pravilo o prelazu državne arhive bez naknade.¹⁵

Odrebom člana 24. Konvencije predviđeno je da sukcesija država neće dirati u državne arhive koje se na datum sukcesije nalaze na teritoriji države prethodnice i koje su na taj datum pripadale trećoj državi u skladu sa unutrašnjim pravom države prethodnice.¹⁶ Međutim, i pored ovakvog rešenja, u praksi nije nemoguće da dođe

¹⁵ S obzirom na usvojeno rešenje može se zaključiti da Konvencija prihvata supsidijarno klauzulu kojom je dopušteno da strane dispozitivno odlučuju o pravnim posledicama prelaza državne arhive, a što predstavlja najpovoljniju opciju u skladu sa principom pravičnosti na kome je koncept sukcesije podržan od strane Komisije za međunarodno pravo koja je radila na kodifikaciji i progresivnom razvoju predmetne materije. U praksi međutim, mogu nastati i poteškoće kada se pojave pravne praznine i kada je neophodno na ispravan način dati tumačenje o ćutanju ugovornih strana. Pošto odredba ide za rešenjima u unutrašnjem privatnom pravu, koje ne poznaje naknadu ili kompenzaciju kao generalni princip, moguće je tumačiti ovu odredbu i kao suvišnu u tekstu Konvencije, poput odredbe iz člana 11. koja se odnosi na prelaz državne imovine. Videti: "Analytical Compilation of Comments of Governments on the Final Draft Articles on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts", *Working Paper prepared by Secretariat of the United Nations*, 24. January 1983. (A/CONF.117/5).

¹⁶ Paralelne odredbe u Konvenciji utvrđene su u članu 12. i članu 36, u odnosu na državnu imovinu i dugove. Komisija za međunarodno pravo UN ostala je rigidna u vezi determinacije arhive trećih država po pravu države prethodnice, jer kriterijum sadrži pravila međunarodnog privatnog prava, a potom i obavezuje državu da arhivu kao posebnu formu državne imovine podredi svom teritorijalnom režimu.

do odstupanja od pomenutog pravila i do povrede kako prava država koje su neposredno pogođene teritorijalnim izmenama, tako i prava trećih država koje nisu neposredne učesnice u sukcesiji.

U tom smislu, odredbom člana 26. Konvencije predviđene su mere prevencije koje države treba da preduzmu da ne bi došlo do ovakvih situacija. Naime, konvencijalno rešenje utvrđuje da se u svrhu primene odredaba o sukcesiji državne arhive, država prethodnica obavezuje da preduzme sve potrebne mere radi sprečavanja oštećenja ili uništenja državne arhive koje prelaze na državu sukcesora. Navedenim rešenjem koje predstavlja sigurnosnu klauzulu, Konvencija upućuje na zaštitu integriteta državnih arhiva. U tom smislu, u odredbi člana 25. Konvencije predviđa se da, „ništa od navedenog u ovom Delu Konvencije neće se smatrati za prejudiciranje u bilo kojem pogledu bilo kojeg pitanja koje bi se moglo postaviti u vezi sa zaštitnim merama koje treba da očuvaju integritet grupe arhivske građe države prethodnice”. Otud, zaštitne mere državne arhive moraju biti takve da obezbeđuju siguran i potpun prenos imovine i arhiva na državu sukcesora. Postupanje države prethodnice *mala fide*, povlačilo bi primenu međunarodnih pravnih pravila o odgovornosti države.

2.2. Odredbe o posebnim kategorijama sukcesije država

U drugom odeljku III Dela Konvencije (članovi 27-31), regulisana su pravila o sukcesiji državnih arhiva za posebne kategorije sukcesije država, i to: za prenos jednog dela državne teritorije (član 27), nastanak nove nezavisne države (član 28), ujedinjenje država (član 29), otcepljenje dela ili delova teritorije jedne države (član 30) i raspad države (član 31). Bez obzira na kategoriju sukcesije, tj. na prirodu teritorijalnih promena koje dovode do sukcesije država, Konvencija predviđa jedinstveno pravilo prema kojem državne arhive države prethodnice nužne za normalno funkcionisanje administracije teritorije na koju se odnosi sukcesija država i deo državnih arhiva države prethodnice koji se odnosi isključivo ili uglavnom na teritoriju koja je predmet državne sukcesije, prelaze na državu sukcesorku.¹⁷

S obzirom da se slučaj sukcesije SFR Jugoslavije podvodi se pod kategoriju raspada države, na ovom mestu izložićemo konkretna rešenja predviđena u Konvenciji. o sukcesiji država iz 1983. godine. Tako, u članu 31. predviđa se da, „kada se jedna država raspadne i prestane postojati i kada delovi teritorije države prethodnice obrazuju dve ili više država sukcesora, i ako se dotične države sukcesori drugačije ne dogovore:

¹⁷ Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, op. cit., str. 287.

a) deo državnih arhiva države prethodnice koji treba da se nalazi na teritoriji jedne države sukcesorke radi normalne administracije njene teritorije na koju se odnosi sukcesija država, prelazi na tu državu;

b) deo državnih arhiva države prethodnice osim dela koji je spomenut u tački a), koji se direktno odnosi na teritoriju jedne države sukcesorke prelazi na tu državu”.

U stavu 2. člana 31. Konvencije predviđeno je i da, „državni arhivi države prethodnice, osim onih spomenutih u stavu 1, prelaze na državu sukcesorku na pravičan način, vodeći računa o svim relevantnim okolnostima”.

U stavu 3. člana 31. dalje se predviđa da će, „svaka država sukcesorka za svoj deo državnih arhiva države prethodnice pribaviti drugoj ili drugim državama sukcesorima najbolje raspoložive dokaze koji se odnose na osnov sticanja teritorija ili na granice te druge države ili država sukcesora, odnosno raspoložive dokaze koji su potrebni da se razjasni značenje dokumenata iz državnih arhiva države prethodnice koji se odnose na tu drugu državu ili na države sukcesore a koji prelaze na osnovu drugih odredaba ovog člana”.¹⁸

U stavu 4. člana 31. Konvencije, regulisano je da, „sporazumi zaključeni između odnosnih država sukcesora u oblasti državnih arhiva države prethodnice ne smeju povrediti pravo naroda ovih država na razvoj, na informisanje o njihovoj istoriji i kulturnoj baštini ”.¹⁹

Konačno, u stavu 5. pomenutog člana Konvencije, predviđeno je i pravilo da, „svaka država sukcesor isporuči drugoj državi sukcesorki na njen zahtev i o njenom trošku ili na osnovu razmene, odgovarajuće reprodukcije svog dela državnih arhiva države prethodnice povezanih sa interesima te druge države sukcesorke”.²⁰

¹⁸ Značenje predmetne odredbe i formulacije o pribavljanju „najboljeg raspoloživog dokaza“ u praksi će značiti pribavljanje originala ili reprodukcija. S druge strane značenje formulacije „dokumenata iz državnih arhiva“, može obuhvatiti i širi dijapazon dokumentarne građe koja se odnosi na teritoriju koja prelazi sukcesijom. Videti: *Yearbook of International Law Commission* 1981, vol. II, part 2, p. 71.

¹⁹ Pomenuto rešenje upućuje na opšte obavezni karakter načela koja zabranjuju povredu navedenih prava naroda prilikom zaključivanja sporazuma koji se odnose na regulisanje prelaza državne arhive. Kao upućujuća pravila, ova načela su potvrđena u međunarodnoj praksi, posebno u praksi UNESCO-a i konferencija nesvrstanih zemalja. Za zemlje u razvoju pomenuta načela se dovode u vezu sa pravom naroda na kulturnu baštinu koje predstavlja *jus cogens* analogno pravu na prirodna bogatstva. Videti: Andrzej Jakubowski, *State Succession on Cultural Property*, Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 171.

²⁰ Valja primetiti da je u informatičkoj eri pribavljanje reprodukcija državnih arhiva umnogome pojednostavljeno, ali da suštinski reprodukcije mogu nadomestiti samo upotrebnu, ali ne i kulturnu i istorijsku vrednost određenih arhiva. S tim u vezi određena dokumentarna građa može biti od značaja za očuvanje kulturnog i istorijskog identiteta naroda. Budući da u

S obzirom na izneta konvencionalna rešenja o sukcesiji državnih arhiva za slučaj raspada država, zaključujemo da Konvencija iz 1983. godine, ostavlja potpunu slobodu državama da uređuju svoje međusobne odnose povodom sukcesije uz primenu kodifikovanih pravila i principa, kao i drugih korektivnih, supsidijarnih kriterijuma koji mogu biti celishodni za postizanje pravičnih rešenja.²¹ Pravična rešenja moguće je postići postavljanjem granice između kojih se kreću rezultati podele državne arhive na osnovu principa teritorijalnog porekla tj. principa provenijencije koji ukazuje na postojanje originarne veze između arhiva i teritorije obuhvaćene sukcesijom, potom principa funkcionalne veze tj. principa pertinencije, koji ukazuje na vezu između arhiva i administracije teritorije obuhvaćene sukcesijom, principa teritorijalnosti koji predstavlja kombinaciju principa porekla i principa funkcionalne veze, s tim da se „teritorijalnost“ arhiva u praksi ceni *lato sensu*, tj. na način kojim se državi sukcesorki omogućava da izvrši svoje obaveze, da zaštiti svoja prava ali i interese lokalnog stanovništva, principa jedinstva i nedeljivosti kojim se obezbeđuje poštovanje integriteta grupe državnih arhiva, te konačno principa zajedničkog nasleđa koji uvažava integritet grupe državnih arhiva koji pripadaju većem broju država sukcesorki i kojim se u svrhu očuvanja njihovog jedinstva i nedeljivosti isti čuvaju u jednoj od tih država kao deo zajedničke kulturno-istorijske zaostavštine (*archives communis hereditatis*). U nekim slučajevima gde nije moguće postići pravična rešenja primenom navedenih principa, primenjuju se i neki suplementarni principi poput principa o pribavljanju odgovarajućih reprodukcija originalne arhive na zahtev i o trošku zainteresovane države, kao i princip obeštećenja kroz razmenu arhivske građe „iste vrste i približno iste vrednosti“.²² Konačno, za svaki pojedinačni slučaj raspada država prelaz državnih

međunarodnim odnosima sve više sazreva ideja o međuzavisnosti, jačanje kulturne saradnje u ovoj oblasti može se pozitivno odraziti i na povraćaj arhivske građe državama kojima ta građa zaista i pripada po pravu sukcesije. Videti: *Yearbook of International Law Commission* 1979, vol. II, part 2, p. 94, etc.

²¹ Komisija za međunarodno pravo prilikom izrade teksta Konvencije o sukcesiji iz 1983. godine, bila je saglasna da sva otvorena pitanja povodom sukcesije državnih arhiva treba rešavati sporazumno. Međutim, oko pravne prirode pravila i principa koje treba usvojiti za slučaj disolucije država nije postignuto jedinstvo. Tako su izraženi raznoliki stavovi počev od mišljenja da sporazum država uvek ima prednost u odnosu na pravila i principe, potom mišljenje prema kojem se pravila i principi primenjuju u nedostatku sporazuma država, do mišljenja da pravila i principi suštinski imaju dispozitivni karakter, odnosno da ga nemaju, što *a fortiori* upućuje da se moraju primenjivati čak i prilikom zaključivanja sporazuma između država. Videti : *Yearbook of International Law Commission* 1980, vol. I, pp. 114-118.

²² Treba napomenuti da su navedeni principi o prelazu državne arhive različito interpretirani prilikom usvajanja nacrtu Bečke konvencije iz 1983. godine. Smatralo se naime, da principi predstavljaju „dnevnu sobu pravne nesigurnosti“. Kako primena principa mora ostati striktna

arhiva sa države prethodnice na države sukcesorke biće uslovljen posebnim okolnostima koje će ukazivati koja od kodifikovanih pravila i principa iz Konvencije valja konkretno primeniti. Na ovakav zaključak upućuje i slučaj sukcesije SFR Jugoslavije čijom se analizom bavi naredni deo studije.

3. Sporazum o pitanjima sukcesije SFR Jugoslavije iz 2001. godine

3.1. Cilj analize

U skladu sa rezolucijom Saveta bezbednosti 1022. iz 1995. godine, o sporazumnoj rešavanju otvorenih pitanja sukcesije, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Slovenija i Savezna Republika Jugoslavija (SRJ), potpisale su u Beču, 29. juna 2001. godine, Sporazum o pitanjima sukcesije SFR Jugoslavije.²³ Zaključenjem Sporazuma, okončan je pregovarački proces započet 27. augusta 1991. godine, pod pokroviteljstvom Mirovne konferencije Evropske zajednice (danas Evropske unije).²⁴ Posle dugih pregovora o usvojen je konačan tekst Sporazuma u kome su utvrđeni osnovni principi i obaveze država naslednica pri imovinskopravnoj deobi nasleđa SFR Jugoslavije (SFRJ). Dalja analiza ima za cilj da ukaže na sadržinu i karakter prihvaćenih rešenja samo u pogledu sukcesije državnih arhiva, budući da je predmetna analiza ograničena isključivo na ovaj problem. Smatramo da bi time bilo moguće dobiti jasnu predstavu o pravnoj prirodi postignutih rešenja u svetlosti pravila i principe sadržanih u

i u skladu sa vezom koja postoji između arhiva i teritorije, tako i suplementarne principe kao korektivna rešenja, treba upotrebljavati izuzetno (gde baš nije moguća pojedinačna ili kombinovana primena glavnih principa, odnosno u situacijama gde se pored regulisanja posledica sukcesije država uređuju i druga značajna pitanja poput pitanja reparacija i restitucije nakon sukcesije država). Videti: *Annuaire de la Commission de Droit International*, 1979, vol. II, p. 97-98 ; Josip Metelko, *Sukcesija država*, Pravni fakultet, Zagreb, 1999, str. 92-93.

²³ Sporazumom o pitanjima sukcesije SFRJ, predviđeno je da isti stupa na snagu 30 dana po deponovanju 5 instrumenta o ratifikaciji (čl. 12). SR Jugoslavija je ratifikovala Sporazum, 1. jula 2002. godine, nakon usvajanja Zakona u oba Veća savezne Skupštine. Hrvatska je poslednja u nizu država sukcesorki SFRJ, koja je ratifikovala Sporazum, 17. marta 2004. godine. Videti: „Sporazum o pitanjima sukcesije SFR Jugoslavije“, *Službeni list SRJ, Međunarodni ugovori*, br. 6/2002.

²⁴ Duško Dimitrijević, *Međunarodno pravo sukcesije država, sukcesija državne imovine s posebnim osvrtom na sukcesiju SFR Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2007, str. 331; „Pravila o sukcesiji arhive SFR Jugoslavije“, u: Vidoje Golubović (ur.), *Očuvanje i zaštita kulturnog nasleđa Srbije u inostranstvu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2009, str. 1-9.

Konvenciji o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine, kao dela opšteg međunarodnog prava i pravne prakse.

3.2. Opšte odredbe

U Preambuli Sporazuma o pitanjima sukcesije SFRJ, potvrđuje se da su Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Slovenija i Savezna Republika Jugoslavija, ravnopravne države sukcesorka SFRJ. U tom smislu, na osnovu principa reciprociteta, sukcesorka SFRJ prihvatile su obavezu da shodno unutrašnjem zakonodavstvu, preduzmu sve neophodne mere da bi se obezbedila dosledna primena Sporazuma od nadležnih državnih organa, a u tom cilju, i ostvarenje načela slobodnog pristupa tim organima od strane drugih država sukcesorki i njihovih državljana (član 8). Slično rešenjima iz člana 13. i člana 26. Bečke konvencije o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine, Sporazum o pitanjima sukcesije SFRJ u člana 2. propisuje obavezu da svaka država sukcesorka mora da preduzme sve neophodne mere zaštite državne arhiva od gubitaka, oštećenja ili uništenja, do konačnih rezultata njihove podele. Time se principijelno naglašava potreba međusobne saradnje država u odnosu na one arhive za koje postoji neposredna zainteresovanost drugih država sukcesorki. Izražavajući spremost da sarađuju na rešavanju otvorenih pitanja sukcesije državne arhive u skladu sa međunarodnim pravom - države sukcesorka potvrdile su obavezu poštovanja principa pravičnosti na kome između ostalog, počiva i čitava koncepcija o sukcesiji država. Za sprovođenje sporazumnih rešenja o prelazu državne arhive trebalo bi da bude merodavan i princip uzajamnog poverenja (*bona fide*), predviđen u članu 9. Sporazuma. Usvojenim rešenjem, Sporazum prihvata pravilo sadržano u čl. 3. Bečke konvencije iz 1983. godine, čije je dejstvo ograničeno na posledice sukcesije, koje se ostvaruju u skladu sa međunarodnim pravom i opštim načelima međunarodnog prava sadržanim u Povelji Ujedinjenih nacija.²⁵

3.3. Posebne odredbe

Aneks „D“ Sporazuma o sukcesiji Socijalističke Federativne Rerpublike Jugoslavije reguliše pitanja sukcesije državnih arhiva države prethodnice - na države sukcesorka. Pitanje prelaza državne arhive pretpostavlja utvrđivanje njene sadržine prema pravilima međunarodnog prava. Po definiciji prisutnoj u članu 20. Bečke

²⁵ Santiago Torres Bernardez, "Succession d'États", *Droit International, Bilan et Perspectives*, A. Pedone, Paris, 1991, tome I, op. cit., pp. 417. etc.

konvencije iz 1983. godine, prvi uslov da bi se arhiva smatrala za državnu arhivu jeste, da je unutrašnjim pravom države prethodnice takav status propisan. Prihvaćeno rešenje korespondira rešenju usvojenom za državnu imovinu. Drugi uslov je, da je arhivu država prethodnica izradila ili primila u vršenju državnih funkcija. Princip funkcionalne veze otud je upotpunjen pravilom o čuvanju i nadzoru nad državnim arhivima. Pomenuto pravilo potvrđeno je i u međunarodnoj ugovornoj praksi.²⁶

Sporazum o pitanjima sukcesije SFRJ prihvata kriterijum funkcionalne veze i pod državnim arhivom podrazumeva arhivu SFRJ sastavljenu od dokumenata - bez obzira na datum, prirodu ili vrstu dokumenata i mesto gde se nalaze - dokumenata koji su nastali ili su primljeni od SFRJ i njenih pravnih prethodnika počev od 1. decembra 1918. godine, do 30. juna 1991. godine, u vezi sa vršenjem državnih funkcija i u skladu sa unutrašnjim pravom.

Prethodnim jugoslovenskim saveznim zakonodavstvom o arhivskoj građi, regulisano je čuvanje i kontrola arhive namenjene za bilo koje svrhe (član 1. tačka a).²⁷ Pomenuta arhiva razlikuje se od arhive čuvane u republikama i teritorijalno-administrativnim jedinicama SFRJ, regulisane republičkim zakonodavstvom o arhivskoj građi - bez obzira na datum, prirodu ili vrstu i mesto gde se nalazi, a koja je nastala ili je bila primljena od republika ili teritorijalno-administrativnih jedinica u vršenju njihovih funkcija, kao arhiva u bilo koje svrhe ili za bilo koje potrebe (član 1. tačka b). U pomenutom smislu, „dokumenti za bilo koje potrebe“ obuhvataju filmove, audio i video trake i druge zapise, kao i kompjuterske snimke i kulturna dobra.²⁸

²⁶ Nakon Prvog svetskog rata, mirovnim Ugovorom iz Sevra od 10. augusta 1920. godine, regulisano je pitanje prelaza državnih arhiva Austro-Ugarske, ustupanjem registara, planova, pravnih dokaza i dokumentacije svih vrsta, građanske, vojne, finansijske, pravne, administrativne prirode. Sen-Žermenskim ugovorom od 6. aprila 1922. godine, Austrija i države sukcesorke uredile su pitanje prelaza državnih arhiva vezanih za ustupljenu teritoriju. Nakon Drugog svetskog rata, mirovnim Ugovorom sa Mađarskom, od 10. februara 1947. godine, Jugoslavija je pruzela arhivu po teritorijalnom principu. *A contrario*, arhiva stečena po osnovu kupoprodaje, poklona i legata ili arhiva koja je pripadala izvorno Mađarskoj, nije preuzeta. Videti: *Nations Unies Recueil des Traités*, vol. 41, p. 179.

²⁷ „Zakon o arhivskoj građi federacije“, *Službeni list SFRJ*, br. 11/1986.

²⁸ Izraz, „dokumenti za bilo kakve potrebe, u bilo koje svrhe“, može se poistovetiti sa izrazom „sva dokumenta, ma kakav bio njihov datum i njihova priroda“, iz čl. 20. Konvencije o sukcesiji iz 1983. godine. Državni arhivi prema ovom određenju obuhvataju različite vrste dokumenata od diplomatskih, političkih, administrativnih, vojnih, civilnih, religijskih, istorijskih, ekonomskih, pravnih, geografskih, finansijskih do drugih arhiva državne važnosti izrađenih na bilo kojem materijalu, uz to, bez obzira na kategoriju vlasništva. Praktično, jedina razlika bi se mogla napraviti u odnosu na prelaz umetničkih dela od kulturne i istorijske važnosti koja, ako nisu

Ako je arhiva izmeštena sa područja republike kojoj je pripadala pre datuma sukcesije, ili je arhiva države prethodnice izmeštena sa njene lokacije, onda shodno međunarodnom principu o teritorijalnom poreklu ili provencijenciji (*principle of provenance*), arhiva se mora vratiti hitno na njenu pravu destinaciju (član 2). Ovim načinom potvrđeno je pravilo o prelazu državne arhive u slučaju raspada država sadržano u članu 31. stav 1. tačka b. Bečke konvencije iz 1983. godine. Kao što je napred navedeno, ovom odredbom deo državnih arhiva države prethodnice koja se nalazi na teritoriji države sukcesorke, izvan arhive namenjene normalnom vršenju njene administracije, prelazi na tu državu sukcesorku.²⁹ Usvajanjem kriterijuma teritorijalne veze (*territorial origin*), obezbeđuje se prelaz arhive koja se odnosi direktno na teritoriju države sukcesorke. Pomenutim pristupom potvrđuje se stanovište UNESCO, o nužnosti povraćaja arhiva državama kojima arhiva zaista i pripada.³⁰ Na izneti način, a u široj akciji obnavljanja i zaštite nacionalnog kulturnog blaga bio je dizajniran i tzv. *Novi međunarodni kulturni poredak*, u drugoj polovini 20. veka.³¹

Prema Sporazumu o pitanjima sukcesije SFRJ, jedan deo arhiva države prethodnice namenjen normalnom održavanju administracije (tzv. *administrativna tekuća i arhivska dokumentacija*), prelazi na državu sukcesorku na osnovu principa funkcionalne veze ili pertinencije (*principle of functional pertinence*), bez obzira na njenu trenutnu lokaciju (član 3).³²

legislativno podvedena pod posebne arhivske kolekcije potpadaju pod važenje pravila o sukcesiji državne imovine ili posebnih pravila o restituciji. Videti: *Yearbook of International Law Commission*, 1981, vol. II, part 2, p. 51.

²⁹ Nakon što je Island postao samostalan 1918. godine, ali u personalnoj uniji sa Danskom, zaključen je arbitražni sporazum, od 15. oktobra 1927. godine, o recipročnom preuzimanju arhive na bazi principa teritorijalnosti koji predstavlja kombinaciju principa porekla i principa funkcionalne veze. Arhive su konačno izdvojene nakon disolucije, 1944. godine. Videti: *Yearbook of International Law Commission*, 1979, vol. II, part 1, pp. 119, etc.

³⁰ "UNESCO Resolution 4.122", *Records of the General Conference*, 18th Session, Resolutions, Paris, 1974, pp. 68. etc; "Report by the Director-General UNESCO on the Possibility of Transferring Documents from Archives Constituted within Territory of the Other Countries", *20th Session Documents*, 20 C/102 Of 24 August 1978, para 18; *Yearbook of International Law Commission*, 1979, vol. II, part 1, p. 93. U novijoj međunarodnoj praksi poznat je slučaj da su države članice Zajednice nezavisnih država (ZND), potpisale 14 februara 1992. godine, specijalni sporazum o povraćaju kulturnih i umetničkih dobara u mesto porekla. Sporazum se poziva na opšte principe međunarodnog prava sadržane u Konvenciji UNESCO o načinima zabrane i sprečavanja nezakonitog uvoza, izvoza i prenosa vlasništva nad kulturnim dobrima iz 1970.

³¹ Mohammed Bedjaoui, *Pour un nouvel ordre économique international*, Unesco, Paris, 1979, p. 253.

³² Badenskom konvencijom od 28. maja 1926. godine, o austrougarskom arhivskom nasleđu, Mađarska je delimično predala istorijske registre (*Registraturen*) austrijskom Burgenlandu i

Najzad, veza između arhive i države sukcesorke može se utvrđivati i prema pravnoj pripadnosti kao što se utvrđuje prema funkcionalnoj vezi.³³ Za državu sukcesorku SFRJ postoji generalna dužnost da stavi na raspolaganje ostalim državama naslednicama najbolje raspoložive dokaze iz državne arhive države prethodnice u vezi pravne osnovanosti teritorije, granica i svih drugih značajnih činjenica koje doprinose rasvetljavanju značenja pojedinih dokumenata. Usvojeno rešenje u potpunosti odgovara odredbi iz stava 3. člana 31. Bečke konvencije.³⁴

Sporazum o pitanjima sukcesije SFRJ obezbeđuje prelaz dela državne arhive koja se odnosi direktno na teritoriju jedne ili više država sukcesorki, koja je nastala ili je primljena na teritoriji jedne ili više država sukcesorki, odnosno arhive koja je sačinjena od ugovora za koje je SFRJ bila depozitar. Takođe, prelaz se odnosi i na arhivu, koja je od važnosti za teritoriju ili institucije sa sedištem na toj teritoriji, bez obzira na njihovu trenutnu lokaciju (član 4. tačka a). Sporazum potvrđuje da se raspodela pojedinačno važnih ugovora (npr. originala Ugovora o vodoprivredi između SFRJ i Grčke i Ugovora o čuvanju i obnavljanju graničnih oznaka na jugoslovensko-grčkoj granici iz 1959. godine, imaju odmah ustupiti Makedoniji, dok se original ili potvrđena kopija Osimskog ugovora i sporazuma iz 1975. godine, zajedno sa *travaux préparatoires*, imaju ustupiti Hrvatskoj i Sloveniji, radi daljeg međusobnog sporazumevanja sa Italijom).

Kada arhivu valja ustupiti većem broju država sukcesorki, pitanja ustupanja originalne dokumentacije i kopiranja od strane drugih država sukcesorki rešava se sporazumno (član 5). U odnosu na drugu državnu arhivu, pravična podela treba da

administrativnim jedinicama Sopron (*Odenburg*) i Vas (*Eisenburg*). U pogledu arhive vezane za glavni grad koji je ostao na području Mađarske, arhiva je zadržana, izuzev arhive *Eisenstadta* i sela inkorporiranih u Austriju. Videti: "Onzieme rapport sur la succession d'Etats dans les matieres autres que les traites", *Trente et unieme session Commission du Droit International*, A/CN.4/322/Add.1, 29 mai 1979, p. 7

³³ Prilikom raspada unije Norveške i Švedske, 1905. godine, obe države su zadržale deo državnih arhiva. Centralna arhiva je podeljena shodno principima teritorijalnog porekla i funkcionalne veze. Konvencijom od 27. novembra 1906. godine, arhiva u inostranstvu neposredno je ustupljena diplomatskim agentima. Videti: Edouard Eugène François Decamps–Louis Renault, *Recueil international des traités du XXe siècle, contenant l'ensemble du droit conventionnel entre les États et les sentences arbitrales*, Arthur Rousseau, Paris, 1914, pp. 1050. etc. Protokolom od 25. aprila 1952. godine, Norveška je prenela Švedskoj deo centralnih arhiva unije. Videti: *Yearbook of International Law Commission*, 1981, vol. II, part 2, p. 68.

³⁴ Članom 31. st. 3. Bečke konvencije iz 1983. godine, utvrđuje se da svaka država sukcesorka pribavi drugim državama raspoloživi dokaz u svom delu državnih arhiva države prethodnice, koji ima vezu sa teritorijalnim naslovima ili sa granicama ove države, ili ovih drugih država sukcesorki radi tačnog određivanja značaja dokumenata državnih arhiva države prethodnice koji prelaze na ovu ili ove države.

usledi u roku od 6 meseci od stupanja na snagu Sporazuma.³⁵ *A contrario*, arhiva ostaje u retenciji, kao zajednička baština država sukcesorki uz obezbeđenje slobodnog pristupa i prava reprodukovanja, na bazi jednake podele troškova. Sporazumno rešenje pravične podele uključuje poštovanje principa integriteta ili jedinstva državnih arhiva.³⁶ Na pomenuti način, omogućava se i sloboda pristupa i sloboda istraživanja državnih arhiva.³⁷

Ne prejudicirajući gde bi pojedina arhiva trebalo da bude čuvana, Sporazum je utvrdio obaveze za nadležna ministarstva da u roku od 2 godine od njegovog stupanja na snagu, identifikuju liste arhiva kod kojih bi navedeni princip bio merodavan. Saglasnost po pojedinačnim listama potom se ima tražiti u naredna 3 meseca. Isto tako, trebale su da budu identifikovane i prosleđene liste arhiva namenjene administraciji teritorije, odnosno liste arhiva, koje se direktno odnose na teritoriju jedne ili više država iz člana 3. i člana 4. Sporazuma (član 6). Implementacija Sporazuma omogućava nesmetan pristup jugoslovenskim i republičkim arhivima, bez obzira na njihov datum, pre ili na sam 30. juni 1991. godine (član 7). Izuzetak se pravi u odnosu na tekuću republičku arhivu i arhivu koja je imovina sukcesorki i koja nije regulisana predmetnim Aneksom (član 8).

Iz Aneksa „D“ proizilaze određene obaveze za sadašnje vlasnike originalne arhivske građe. Sukcesorke su dobile pravo da takvu arhivu kopiraju, s tim da se troškovi regulišu sporazumno. Time je ovde naizgled odstupljeno od rešenja propisanog u članu 31. stav 5. Bečke konvencije iz 1983. godine, kojim svaka država sukcesorka ima obavezu da drugoj državi sukcesorki stavi na raspolaganje, na njen zahtev i o njenom trošku ili na bazi razmene, odgovorajuće kopije dokumenata svog dela državne arhive države prethodnice, koji se odnosi na interese teritorije te druge države sukcesorke. Iako u Sporazumu o pitanjima sukcesije SFRJ, pomenuto rešenje

³⁵ Član 31. stav. 2. Bečke konvencije iz 1983. godine, predviđa da sukcesori preostalu arhivu dele pravično, vodeći računa o svim relevantnim okolnostima, čime se podržava korektivna funkcija principa pravičnosti.

³⁶ Član 25. Bečke konvencije iz 1983. godine, pretpostavlja očuvanje celovitosti grupa državne arhive. Princip nedeljivosti (*principle of indivisibility*) može biti narušen u interesu podele arhive namenjene normalnoj administraciji teritorije države sukcesora (član 31. stav 1. tačka b).

³⁷ U prethodnom periodu, pre postizanja Sporazuma o pitanjima sukcesije SFRJ, države sukcesorke zahtevale su podelu saveznih državnih arhiva (Arhiva Jugoslavije, arhivske građe u arhivskim odeljenjima SMIP-a, SMUP-a, Saveznog ministarstva odbrane, Saveznog suda, Ustavnog suda i drugih federalnih institucija). Zanimljivo je, da su sve tražile arhivsku građu Jugoslovenske kinoteke, republičke javne ustanove koja se bavi zaštitom filmske građe, a čiji su fondovi na saveznom nivou izdvojeni republikama još 1973. godine. Videti: Jovan P. Popović, „O sukcesiji arhiva na prostorima bivše SFRJ“, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000, str. 146–150.

nije direktno usvojeno, strane su se dogovorile da troškove prenosa arhive snosi sam primalac arhive (član 11. tačka c). Uz navedeno, aktuelni držalac arhivske građe preuzeo je obavezu da svojim aktivnostima doprinese snižavanju troškova ukoliko je to u njegovoj moći (član 11. tačka d). Država sukcesorka koja poseduje arhivu dužna je obezbediti slobodan i jednak pristup arhivskoj dokumentaciji. Mogućnost postoji da dokumentacija potvrđena ili overena od nadležnih organa posluži u dokazne svrhe pred državnim organima države sukcesorke (član 11. tačka f).

Kao posebno rešenje Aneks „D“ Sporazuma o sukcesiji SFRJ predviđa povraćaj privatnih arhiva oduzetih vlasnicima posle 1. decembra 1918. godine, i to, bez plaćanja kompenzacije ili daljeg uslovaljanja (član 9).³⁸ Uz navedeno, Sporazum još predviđa da sve zainteresovane države mogu preuzeti prava i obaveze iz ugovora SFRJ na snazi, pre datuma sukcesije država, 30. juna 1991. godine, a koja se odnose na restituciju arhivske građe (član 10).³⁹

3.4. Umesto zaključka

S obzirom na usvojena rešenja u Sporazumu o pitanjima sukcesije SFRJ iz 2001. godine, može se zaključiti da isti uveliko prati pravila i principe utvrđene u Bečkoj konvenciji iz 1983. godine. Međutim, iako je Sporazumom predviđeno da nadležna ministarstva država sukcesorki preduzmu odgovarajuće mere u cilju njegove potpune implementacije u roku od 3 meseca nakon njegovog stupanja na snagu, to nažalost nije bio slučaj zbog različitih tumačenja njegovih odredaba od strane država sukcesora SFRJ. Otud, za njegovo ostvarenje biće potrebno kombinovati sporazumno usvojena pravila i principe koji su anticipirani u Konvenciji iz 1983. godine uz suplementarnu primenu korektivnih principa prisutnih u arhivistici i međunarodnoj praksi kako bi se omogućilo postizanje najcelishodnijih i pravičnih rešenja za sve ili većinu zainteresovanih država.⁴⁰ Posebno je značajno, da se u pregovaračkom

³⁸ U međunarodnoj praksi često je istican spor izmeu Danske i Islanda povodom podele arhivske kolekcije u vlasništvu islandskog profesora istorije Arne Magnussena. Kolekcija je imala izvanrednu istorijsku i kulturnu vrednost za Norvešku budući da je bila sačinjena od starih islandskih legendi i čuvene knjige *Flatey* iz 14. veka. Odlukom Vrhovnog suda Danske od 1971. godine, kolekcija je vraćena Islandu. Videti: "Arne Magnussen's Request", *Ugeskrift for Retsvaesen*, Copenhagen, Hojesteretsdomme (Supreme Court Decision), 18.03.1971, Case n° 68/1970, n° 19, 08.05. 1971, pp. 249. etc; n° 20, 15.10. 1971, pp. 305. etc.

³⁹ Ova odredba u Sporazumu je od izuzetne važnosti za pravilno tumačenje sukcesije državnih arhiva SFRJ, budući da je bivša Jugoslavija zaključila međunarodne ugovore o sukcesiji državne arhive Otomanske i Austrougarske imperije, potom i da joj je na osnovu međunarodnih ugovora priznato pravo na povraćaj arhivske građe koja je otuđena za vreme Prvog i Drugog svetskog rata.

⁴⁰ Čini se da u nekim aspektima primene pravila i principa anticipiranih iz Bečke konvencije iz 1983. godine u vezi sukcesije arhiva države prethodnice postoji otvorena sumnjičavost

procesu ima u vidu da je Sporazum između država sukcesorki SFRJ zaključen uz poštovanje prava svih naroda bivše Jugoslavije na razvoj i informisanje o njihovoj istoriji i kulturi, a na bazi poštovanja međunarodnog koncepta o zaštiti svetske kulturne baštine kojim se generalno pospešuje „kultura pamćenja“, odnosno kojim se unapređuje kulturna saradnju među različitim državama i narodima.

Literatura

- “Analytical Compilation of Comments of Governments on the Final Draft Articles on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts”, *Working Paper prepared by Secretariat of the United Nations*, 24. January 1983. (A/CONF.117/5).
- “Arne Magnussen’s Request”, *Ugeskrift for Retsvaesen*, Copenhagen, Hojesteretsdomme (Supreme Court Decision), 18.03.1971, Case n° 68/1970, n° 19, 08.05. 1971, pp. 249. etc; n° 20, 15.10. 1971, pp. 305. etc.
- “Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property”, *United Nations Treaty Series*, Vol. 823.
- “Onzieme rapport sur la succession d’Etats dans les matieres autres que les traites”, *Trente et unieme session Commission du Droit International*, A/CN.4/322/Add.1, 29 mai 1979.
- “Report of the International Law Commission on the work of its Thirty-third session”, 4 May - 24 July 1981, *Official Records of the General Assembly*, 1981, vol. II.
- “Report by the Director-General UNESCO on the Possibility of Transferring Documents from Archives Constituted within Territory of the Other Countries”, *20th Session Documents*, 20 C/102 Of 24 August 1978, para 18.
- “UNESCO Resolution 4.122”, *Records of the General Conference*, 18th Session, Resolutions, Paris, 1974, pp. 68. etc;

predstavnik arhivističke struke, kao i podeljenost u stanovištima pojedinih predstavnika država sukcesora SFRJ. Videti: Jovan P. Popović, „Arhivska građa Arhiva Jugoslavije – predmet arhivskih sporova i njeno korišćenje”, *Arhivski vjesnik*, 1999, str. 231-242; V. Crnjanski Spasojević, „Oko 250 miliona stranica dokumenata Državne arhive SFRJ podleže sukcesiji”, *Večernje novosti*, 29.03.2014; Stjepan Ćosić, „Sukcesija državnih arhiva SFRJ”, *Vojna povjest*, 07.07.2016. Internet: <https://vojnarpovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/sukcesija-drzavnih-arhiva-sfrj-1097706>

- “Vienna Convention on the Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts”, *United Nations Documents A/CONF. 117/14, International Legal Materials*, 1983, vol. 22.
- „Sporazum o pitanjima sukcesije SFR Jugoslavije“, *Službeni list SRJ, Međunarodni ugovori*, br. 6/2002.
- „Zakon o arhivskoj građi federacije“, *Službeni list SFRJ*, br. 11/1986.
- Annuaire de la Commission de Droit International*, 1979, vol. II (Doc. A/CN. 4./322, add. 1 et 2). *Ibid.*, 1981, vol. II, 1re partie (Doc. A/CN. 4./345, add 1 a 3).
- Bedjaoui, M. *Pour un nouvel ordre économique international*, Unesco, Paris, 1979.
- Ćosić, S. „Sukcesija državnih arhiva SFRJ“, *Vojna povjest*, 07.07.2016. Internet: <https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/sukcesija-drzavnih-arhiva-sfrj-1097706>
- Crnjanski Spasojević, V., „Oko 250 miliona stranica dokumenata Državne arhive SFRJ podleže sukcesiji“, *Večernje novosti*, 29.03.2014.
- Dimitrijević, D., *Međunarodno pravo sukcesije država, sukcesija državne imovine s posebnim osvrtom na sukcesiju SFR Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2007.
- Duško Dimitrijević, „Pravila o sukcesiji arhive SFR Jugoslavije“, u: Vidoje Golubović (ur.), *Očuvanje i zaštita kulturnog nasleđa Srbije u inostranstvu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2009.
- Đorđević, S., Kreća, M., Etinski, R., Čukalović, I., Ristić, M., *Građa međunarodnog javnog prava*, Novi Sad, 1988, knjiga prva.
- Fiedler, W., “State Succession”, in: Rudolf Bernhardt (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam, 2000, vol. IV.
- François Decamps, E.E., Renault, L., *Recueil international des traités du XXe siècle, contenant l’ensemble du droit conventionnel entre les États et les sentences arbitrales*, Arthur Rousseau, Paris, 1914.
- Jakubowski, A., *State Succession on Cultural Property*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Kreća, M., *Međunarodno javno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
- Metelko, J., *Sukcesija država*, Pravni fakultet, Zagreb, 1999.
- Nations Unies Recueil des Traités*, vol. 41.
- Pérotin, Y., “Le concept d’archives et les frontières de l’archivistique”, *Actes de la septieme Conférence internationale de la Table ronde des archives: Le concept d’archives et les frontières de l’archivistique*, Direction des archives de France, Imprimerie nationale, Paris, 1963.

- Popović, J.P. „ Arhivska građa Arhiva Jugoslavije – predmet arhivskih sporova i njeno korišćenje”, *Arhivski vjesnik*, 1999.
- Popović, J.P. „O sukcesiji arhiva na prostorima bivše SFRJ”, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000.
- Posner, E., “Effects of Change of Sovereignty on Archives”, *Archives and the Public Interest*, Washington, 1967.
- Torres Bernardez, S., “Succession d’États”, *Droit International, Bilan et Perspectives*, A. Pedone, Paris, 1991, tome I.
- Yearbook of International Law Commission* 1979, vol. II, part 1, part 2.
- Yearbook of International Law Commission* 1980, vol. I. part 1.
- Yearbook of International Law Commission* 1981, vol. II, part 1, part 2.